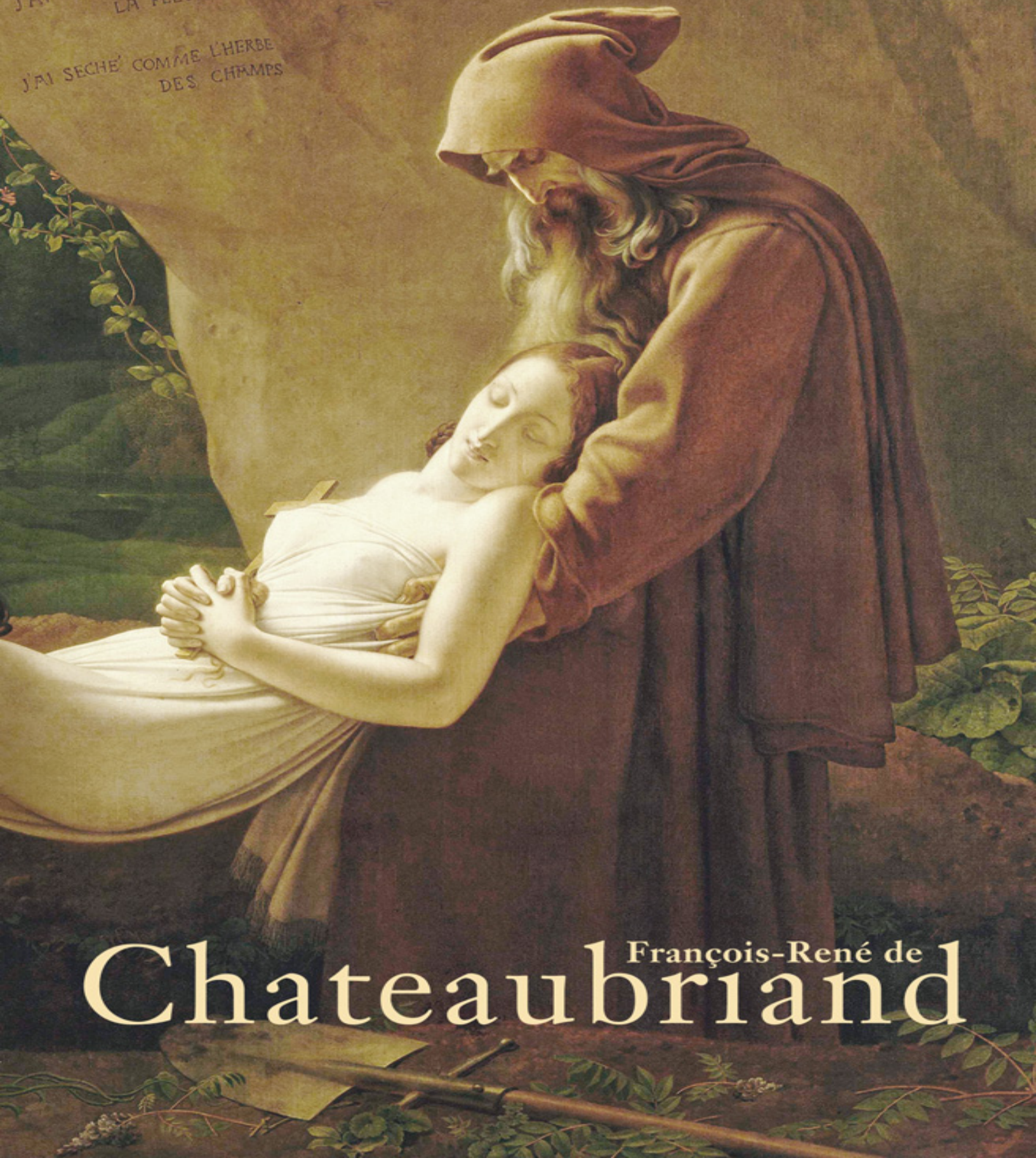

ATALA

J'AI PASSE' COMME
LA FLEUR

J'AI SECHE' COMME L'HERBE
DES CHAMPS

François-René de
Chateaubriand

Sisällysluettelo

Chateaubriand ja Atala

Prologi

Metsästäjät

Raivaajat

Murhenäytelmä

Hautajaiset

Epilogi

Chateaubriand ja Atala

Ranskalainen varakreivi François-René de Chateaubriand (1768–1848) kuuluu kirjallisuuden historian suuriin nimiin. Hän oli 1800-luvun alun kulttikirjailija, joka sai 14-vuotiaan Victor Hugon huokaisemaan: ”Tahdon olla Chateaubriand, tai en mitään!”

Chateaubriand syntyi 4. syyskuuta 1768 Saint-Malossa, Bretagnessa perheen kymmenentenä lapsena. Muistelmissaan Chateaubriand kertoo eläneensä vanhempiansa laiminlyömänä, sillä itsevaltainen isä ei jaksanut kiinnostua lapsista – ehkä vanhinta poikaa lukuun ottamatta – ja äiti eli uskonnollisiin mietteisiinsä sulkeutuneena. Läheisin suhde François-Renellä oli nuorimpaan sisarensa, Lucileen, joka oli herkkä ja veljensä tapaan taipuvainen masennukseen. Tätä sisaruussuhdetta Chateaubriand käsitteli myöhemmin novellissaan *René*.

Vuonna 1778 perhe muutti Combourgiin, jonka kuuluisassa linnassa Chateaubriandin vanhimman veljen jälkeläiset yhä asuvat. Ranskan suuren vallankumouksen kynnyksellä nuorukainen päätyi sotilasuralle ja koki Pariisin myllerrykset. Ehkä pelko vallankumouksen vaikutuksista sai hänet vuonna 1791 lähtemään matkalle Pohjois-Amerikkaan, josta hän ammensi vaikutteita tulevia kirjallisia töitään, ennen kaikkea *Atalaa*, varten. Vaikka hän myöhemmissä kirjoissaan kuvasi Mississippia ja Floridaa, hän ehti viiden kuukauden mittaisella matkallaan todennäköisesti liikkua vain Baltimoren ja Niagaran putousten välisellä alueella. Tarinan mukaan Chateaubriand olisi juuri Amerikan-matkallaan saanut intiaaneilta idean pihvistä, joka sittemmin teki hänen nimestään

legendaarisen. Tosin toisten lähteiden mukaan pihvin olisi kehitellyt Chateaubriandin keittiömestari Montmireil vasta vuonna 1822 Lontoossa, jossa isäntä oli tuolloin suurlähettiläänä.

Chateaubriand palasi Pohjois-Amerikasta Ranskaan vuonna 1792 ja oli epäilemättä järkyttynyt näkemästään. Melskeisten tapahtumien jälkeen Chateaubriand pakeni Englantiin, jonne hän jäi pakolaiseksi. Pakolaisuuden kokemus vaikutti häneen syvästi, minkä voi aavistaa myös *Atalan* viimeisiltä riveiltä.

Chateaubriandia on usein kutsuttu konservatiiviksi. Vallankumous puhui vapauden, veljeyden ja tasa-arvon puolesta, mutta Chateaubriandin oli vaikea hyväksyä kuningasperheen kovaa kohtaloa ja vallankumouksen siivellä esiin nousutta väkivaltaa. Yhtä vaikea hänen oli ymmärtää uskonnollisen ajattelun kriisiä ja vallankumouksen toimeenpanemaa kirkkojen sulkemista. Pakolaisvuosien aikana Chateaubriand alkoikin suunnitella kristinuskon puolustusta, joka ilmestyi lopulta vuonna 1802 otsikolla *Génie du christianisme*.

Poliittista käännettä Chateaubriandin uralla merkitsi Napoleonin valtaannousu. Vuonna 1800 hän saattoi palata Ranskaan turvallisesti, varsinkin kun Napoleon oli itse korostanut uskonnon merkitystä toteamalla: "Kansakunta ilman uskontoa on kuin laiva ilman kompassia."

Uusissa olosuhteissa Chateaubriand vakiinnutti asemansa paitsi kirjailijana myös poliitikkona. Loppuelämänsä hän vietti mm. suurlähettiläänä Berliinissä, Lontoossa ja Roomassa sekä toimi Ranskan ulkoministerinä.

Palattuaan Ranskaan Chateaubriand ryhtyi innokkaasti toteuttamaan kirjallisia haaveitaan. Hän suunnitteli tarinaa intiaanitytön ja -nuorukaisen onnettomasta rakkaudesta, joka muodostaisi ensimmäisen osan *Génie du christianisme* -teoksesta. Lopulta hän päätti julkaista tarinan omana kokonaisuutenaan, ja lopputuloksena oli esikoisromaani *Atala* vuonna 1801. Teos osoittautui jättiläismäiseksi

menestykseksi, joka muutti tekijänsä elämän täydellisesti. Jo ilmestymisvuonna Ranskassa julkaistiin viisi painosta, ja pian romaani käännettiin myös espanjaksi, italiaksi, saksaksi ja englanniksi. Suomeksi kirja ilmestyi vasta vuonna 1884, lyhennettynä vuonna 1898 ja uudelleen kokonaisena vuonna 1912.

Syitä teoksen menestykseen on etsitty toisinaan epävarmojen poliittisten aikojen herättämistä ahdistuksista, toisinaan taas orastavasta romantiikan kaipuusta. Romanin päähenkilö on natchezheimoon kuuluva intiaani Chactas, joka vanhuutensa päivinä kertoo nuorelle eurooppalaiselle elämänsä rakkaustarinan. Chactas oli joutunut vihollisheimon, muskogeiden vangiksi ja rakastunut päällikön tyttäreeseen Atalaan, joka oli kristitty. Tarina sijoittuu 1600-luvun loppupuolen Pohjois-Amerikkaan, mutta tarinan kertoja Chactas viittaa myös Ranskaan. Päähenkilö joutui myöhemmin kaleeriorjaksi Marseillehin, tutustui lopulta itse kuningas Ludvig XIV:een ja oli kuulemassa legendaarisen Bossuet'n (1627-1704) hautajaispuheita. Epäilemättä Chateaubriand itse ihaili vallankumouksen tuolle puolen jäänyttä maailmaa ja laittoi päähenkilönsä rakastamaan ranskalaista kulttuuria siitakin huolimatta, että natchezheimo joutui sittemmin juuri ranskalaisten teurastuksen kohteeksi.

On arvoitus, paljonko *Atalan* raaka-aineita kertyi uuteen maailmaan suuntautuneen matkan aikana. Todennäköisesti Chateaubriand kohtasi intiaaneja ja kuuli kertomuksia, jotka hän painoi muistiinsa. Samalla hän ammensi vaikutteita pikkutarkkoihin luontokuvauksiinsa. On varmaa, että kirjailija vieraili Niagaran putouksilla ja sai inspiraatiota romanin loppujaksoon. Etelään hän ei kuitenkaan ennättänyt. Mississippin eläin- ja kasvikuntaan hän perehtyi lähinnä Charlevoix'n teoksen *Histoire et description générale de la Nouvelle-France* (1744) sekä matkakirjallisuuden pohjalta. Omakohtaisten kokemusten

puuttuessa *Atalaan* on jäänyt lapsuksia. Chateaubriand viittaa esimerkiksi pitkähäntäisiin ahmoihin!

Joka tapauksessa tuloksena oli kertomus, jonka luontokuvauksia pidetään runollisuudessaan käänteentekevinä. Tarkkuudessaan ja yksityiskohtaisuudessaan ne inspiroivat 1800-luvun romaanikirjailijoita ja osoittivat suuntaa romanttiselle kerronnalle. Usein on korostettu myös Chateaubriandin vuolaan tunteiden kuvauksen merkitystä. Jos teoksen henkeä vertaa 1700-luvun klassistisen kirjallisuuden tyyliin, *Atala* tuntuu viittaavan enemmän seuraavan vuosisadan tunnekulttiin. Romaanin henkilöiden silmät tulvivat kyynelistä - jopa siinä määrin, että kun Felix Borg suomensi teosta vuonna 1912, hän jätti muutaman itkukohtauksen yksinkertaisesti kääntämättä. Borg sensuroi rajulla kädellä myös isä Aubryn ristiriitaisia näkemyksiä avioliitosta.

Aiemmista suomennoksista poiketen tässä käännöksessä on pyritty uskollisuuteen alkuperäistekstille. Paikannimissä on käytetty alkuteoksen muotoja (kuten Tenase, ei Tennessee). Kirjailija yhdistelee repliikeissä sinuttelu- ja teitittelymuotoja, ja nekin on suomennettu alkutekstin mukaisesti.

Vaikka *Atalan* tulkinnoissa on korostettu usein sen kristillistä sanomaa, nykylukijan näkökulmasta lopputulos on kiehtovan ristiriitainen ja monitulkintainen. Vaikkei *Atalaa* yli 90 vuoteen ole suomennettu, on vaikea uskoa, ettei ranskalaisen kirjallisuuden helmi kiinnostaisi tämänkin päivän lukijoita.

Hannu Salmi

Prologi

Ranska omisti kerran Pohjois-Amerikassa valtavia alueita. Ne ulottuivat Labradorista Floridaan ja Atlantin rannoilta vuoristoisen Kanadan kaukaisimmille järville saakka. Neljä suurta jokea, joiden alkulähteet olivat samassa vuoristossa, jakoivat tämän laajan maan: Saint Laurent, joka katoaa itään samannimiseen lahteen, Ouest, joka kuljettaa vetensä tuntemattomaan mereen, Bourbon, joka syöksyy etelästä pohjoiseen kohti Hudsoninlahtea, ja Meschacebé (Mississippi), joka virtaa pohjoisesta etelään ja laskee Meksikonlahteen.

Viimeksi mainittu, toista tuhatta peninkulmaa pitkä virta hedelmöittää ihastuttavaa seutua, jota Yhdysvaltojen asukkaat kutsuvat Uudeksi Eedeniksi ja jolle ranskalaiset ovat antaneet kauniin nimen Louisiana. Tuhannet muut joet, Meschacebén sivujoet, Missouri, Illinois, Akanza, Ohio, Wabache ja Tenase, lannoittavat sen liejua ja hedelmöittävät sen vesiä. Kun tulvat talvella paisuttavat nämä joet ja myrskyt kaatavat kokonaisia metsiä, irtireväistyt puut kerääntyvät rantavesiin. Ennen pitkää lieju liimaa ne yhteen, köynnökset punovat ne toisiinsa, ja lopulta kasvit, jotka työntävät juurensa kaikkialle, sinetöivät kokonaisuuden. Vaahtopäiden kuljettamina ne liukuvat Meschacebéa alas: ne työntyvät virran tempaamina Meksikonlahteen, juuttuvat hiekkasärkille ja jakavat joen suiston osiin. Silloin tällöin virta kohottaa äänensä syöksyessään vuorilta ja levittäessään tulvivan vetensä metsien pylväsriveille ja intiaanihautojen pyramideille asti. Sellainen on erämaan Niili. Mutta aina maisemissa yhdistyvät sirous ja jylyys. Samalla kun päävirta raahaa

honkien ja tammien ruumiita merta kohti, kahden sivujoen rannoilla voi nähdä pistioiden ja lumpeiden kelluvia saaria, joista keltaiset ruusut nousevat kuin pieniltä paviljongeilta. Vihreät käärmeet, siniset haikarat, ruusunpunaiset flamingot ja pikkukrokotiilit matkustavat näissä kukkaisveneissä, ja levitettyään tuuleen kultaiset purjeensa siirtokunta rantautuu uinuen syrjäiseen lahdenpoukamaan.

Meschacebén rannat tarjoavat mitä hämmästyttävimmän näkymän. Virran länsipuolella avautuu silmäkantamattomiin savanni, jonka kaukaisuuteen haihtuvat vehreät aallot näyttävät kurkottavan kohti taivaan sineä ja sulautuvan siihen. Suunnattomalla preerialla voi nähdä kolmen neljän puhvelin laumoja samoilemassa päämäärättömästi. Toisinaan vuosien rasittama biisoni halkoo aaltoja käydäkseen nukkumaan korkean ruohikon suojaan jollekin Meschacebén saarelle. Kahden puolikuun koristama pää ja vanha, liejuinen parta voisivat erehdyttää luulemaan sitä virran jumalaksi, joka luo tyytyväisiä silmäyksiä aaltojensa mahtiin ja rantojensa kesyttömään, yltäkyläiseen vehreyteen. Tällainen on maisema joen läntisellä puolella, mutta näkymät muuttuvat vastarannalla ja muodostavat sille ihailtavan kontrastin. Virran juoksun ylle kaartuvina, kallioille ja vuorille ryhmittyneinä, laaksoihin siroteltuina sulautuvat toisiinsa kaikenmuotoiset, -väriset ja -tuoksuiset puut, risteytyvät yhteen ja kohoavat yläilmoihin, katseita uuvuttaviin korkeuksiin. Villit viiniköynnökset, bignoniat ja kolokvintit takertuvat puiden runkoihin ja kapuavat niiden haaroja pitkin ylös. Ne kiipeävät oksien kärkiin asti, heittäytyvät vaahterasta tulppaanipuuhun, tulppaanipuusta salkoruusuun, ja muodostavat tuhansia luolia, tuhansia holvikaaria, tuhansia pylväskäytäviä. Harhailtuaan puusta puuhun liaanit ylittävät useasti joen uoman ja laskevat sen ylle kukkaissillan. Tämän rehevyyden povesta kohottaa magnolia kiinteän keilansa. Se kurkottaa laajat valkoiset kukintonsa ylimmäs ja hallitsee koko